

Aspectes del vocalisme tònic eivissenc

per Marià Torres i Torres

Malgrat els darrers estudis realitzats per especialistes com Joan Veny, Aina Moll i altres sobre el parlar d'Eivissa i Formentera, la nostra llengua segueix encara oferint llacunes i punts foscos que els esmentats lingüistes no han esbrinat, sigui pel caràcter més bé general dels seus estudis, sigui pel fet que els estudis eren de caràcter més morfològic que no fonètic i sintàctic, i encara la mateixa condició d'observadors forasters, expliquen el fet que els dos aspectes fonètics que ara tractam siguin més o manco ignorats pels estudiosos de la llengua catalana.

La diversitat i la dispersió de trets fonètics, morfològics i encara sintàctics que observam al llarg de la geografia illenca és una realitat que s'imposa i que demana que sigui estudiada a fons i amb urgència.

Al llarg d'aquesta aportació no pretenc tractar tots els trets que hom veu, sinó que solament fixaré l'atenció en el vocalisme tònic i tenint present sempre la didàctica d'aquest punt de la llengua.

Avui, per sort, ja podem ensenyar a l'escola la nostra llengua i desfer la ignorància dels allots, desencantant-los de «las cinco vocales» del castellà. La didàctica de les vocals catalanes exigeix una gran quantitat d'exemples i algunes coses més, com són ara, una bona educació fonètica i acústica per part del mestre i també tenir un coneixement de la realitat fonètica del grup-classe i àdhuc saber quina és la consciència lingüística de cada alumne.

No podem oblidar que les escoles d'Eivissa avui recullen allots de procedència geogràfica i lingüística diferent. Passem ara a veure quines són les zones diferents i quins són els trets diferenciadors que presenten i encara quins són els problemes que es plantejen a l'hora d'ensenyar.

I. *L'anomenada vocal neutra i la E oberta en posició accentuada*

La diferència entre les dues vo-

cals tòniques i l'existència de la E neutra tònica i la E oberta, ja va ser observada a començaments de segle per Mn. Alcover i altres. Si tenim en compte l'existència o la manca de la E neutra tònica tenim dos esquemes vocàlics diferents: un esquema de vuit elements (α), i un altre esquema de set elements (β):

(α)		(β)	
i	u	i	u
e	ə	e	o
ɛ	ɔ	ɛ	ɔ
a		a	

L'existència d'aquests dos esquemes vocàlics també es dona a Mallorca i a Menorca. A Eivissa i Formentera predomina l'ús de l'esquema de vuit elements. Com ja és sabut la E neutra ha evolucionat a E oberta en època posterior. Aquest tema ja va ser tractat a començament de segle per tots els lingüistes d'aleshores i posteriors i jo mateix el vaig prendre com a tema per a la meua tesi de llicenciatura¹

1— ALCOVER, A. M^a: *Una mica de dialectologia catalana*. B.D.L.I.C. IV; (1908). P. de Mallorca, Pàg. 126-211.

GRIERA, A.: *El dialecte balear*. B.D.C. V, (1907) Pàg. 1-10.

MOLL, F. de B.: *Els parlars baleàrics*. Actas del VII Congreso Internacional de Lingüística Romànica. Univ. de Barcelona, 1953. Actas y Memorias, Barcelona, 1955. Volum I, Pàg. 127-136.

MARI TUR, Joan: *Terminologia marina de Ibiza*. Barcelona, 1966. Tesi de Llicenciatura mecanografiada. Seminari de Romàniques de la Univ. de Barcelona.

VENY I CLAR, Joan: *Aproximació a l'estudi del dialecte eivissenc*. «Randa», núm. 5 (1977). Ed. Curial, Barcelona. Pàg. 5-42.

VILLANGÓMEZ LLOBET, M.: *La llengua dels eivissencs i formenters*, dins *Curs d'iniciació a la llengua. Normes gramaticals. Lectures eivissenques i formenteres*. Institut d'Estudis Eivissencs, Eivissa, 1978, 2^a. ed. Pàg. 207 i ss.

TORRES I TORRES, Marià: *Aspectes sociolingüístics de la cançó popular i tradicional eivissenc. La vocal neutra*. Tesi de Llicenciatura, Barcelona, 1980. Seminari de Romàniques. Univ. de Barcelona.

a) **L'extensió i parlants.** La E neutra ha passat a E oberta, és a dir, pronuncien p^ra i no p^ra les següents localitats d'Eivissa²: Santa Agnès de Corona, Sant Antoni de Portmany, les vèndes de sa Bassa Roja i des Arabins de la Parròquia de Sant Rafel de Forca, Sant Agustí des Vedrà, Sant Josep de sa Talaia i es Cubells. Quant a superfície, la zona del parlar portmanyí afecta poc menys d'un terç de l'extensió total de l'illa i quant als habitants, d'acord amb els censos de 1975 sumen 10.514 parlants, xifra que ve a representar una cinquena part de la població d'Eivissa (vegeu el mapa 1.)

b) **Les isogloses.** Les fronteres o isogloses entre la E neutra i la E oberta coincideixen amb els límits geogràfics, històrics, econòmics i fins i tot amb els límits de la nova tècnica, com veurem més endavant. Per no estendre'm massa posaré l'exemple d'un punt concret de les fronteres. El límit entre Sant Antoni i Sant Rafel passa per dins terres d'aquest, deixant a la part de Sant Antoni les vèndes des Arabins i sa Bassa Roja; aquesta frontera ve determinada per la incidència dels factors esmentats: les dues vèndes de Sant Rafel que fan la e oberta, geogràficament, cauen a la plana de Portmany; quant al factor econòmic, els habitants d'aquelles zones solen anar a comprar a Sant Antoni i no a Eivissa, i l'altre factor, l'històric, que abans de fer-se la divisió dels Quartons en parròquies (s. XVIII), aquestes dues vèndes eren de Portmany. El factor tècnic esmentat es refereix a l'extensió de la línia telefònica, que està instal·lada de tal manera que els límits dels números de telèfon que comencen per 34, el mateix de Sant Antoni, per la part de Sant Josep i Sant Jordi s'acaba just a la partió i coincidint amb la isoglosa de la E neutra i la E oberta.

c) **Cronologia i explicació del canvi.** Com a Mallorca i a Menorca el canvi

2— TORRES I TORRES, M.: Op Cit. Pàg. 50.

